

ÎN CURSUL anului 1958 au fost continuate săpăturile în cele două sectoare ale șantierului *, și anume în sectorul «Columbia D» și în sectorul de pe «Dealul Sofia»¹.

1. Sectorul «Columbia D». În săpăturile efectuate între 1954—1957 în apropiere de cartierul Columbia, situat la nord de orașul Cernavoda, la punctul numit «Columbia D», s-a putut dezveli cea mai mare parte a unui cimitir neolitic de înhumare aparținând culturii Hamangia. Au fost descoperite aci numeroase morminte cu schelete așezate în poziție întinsă, ușor înclinate spre dreapta, orientate în cele mai multe cazuri cu capul spre sud-est și picioarele spre nord-vest. Au apărut de asemenea și morminte cu schelete chircite, dar ele constituie o excepție. Inventarul mormintelor este în general destul de bogat. El cuprinde topoare de piatră neperforate, vase de lut de diferite tipuri și dimensiuni, idoli de lut (mai rari de marmoră) și pietre rituale anume făcute, avînd o formă triunghiulară sau în semi-cerc. În multe morminte au fost găsite oase de animale și cranii întregi sau fâlci. Predomină oasele de porc sălbatic. Interesant de reamintit că în unele morminte au fost descoperite una pînă la trei măsele de asin sălbatic. Pînă în prezent au fost descoperite aproximativ 300 morminte, dintre care multe au fost deranjate sau sînt indicate doar prin cîteva oase omenești.

În apropiere de cimitir au fost descoperite două mari gropi-albieri, în care au fost găsite oase omenești, fragmente ceramice (rar vase întregi), oase de animale, scoici etc. Cîteodată au fost întîlnite cranii întregi, fie izolate, fie în grupe. În general, aceste cranii nu au maxilarul inferior. Observațiile făcute în legătură cu descoperirea celor două gropi-albieri ne-au dus la concluzia că ne găsim aci în fața unei situații complexe. Dacă prezența unor oase omenești ajunse acolo în dezordine, precum și aceea a vaselor și a fragmentelor ceramice poate fi atribuită unei alunecări de materiale din cimitirul din imediata vecinătate, în alte cazuri — cum sînt grupele de cranii — trebuie să admitem practicarea aci a unor ritualuri funerare. În alte situații pare a fi vorba numai de asvîrliri de gunoi. La adîncimi mai mari au fost descoperite chiar morminte.

Toate problemele — de altfel destul de dificile — pe care le ridică cele două «gropi-albieri» vor fi discutate mai amplu cu ocazia publicării monografiei.

Importanța cimitirului neolitic de la Cernavoda constă nu numai în faptul că el este deocamdată singurul și cel mai vast cimitir neolitic din țara noastră și din restul Europei sud-estice, dar și prin aceea că, atît din punct de vedere cultural, cît și antropologic, a putut fi sesizată prezența pe teritoriul Romîniei a unor comunități omenești neolitice de origine est-mediteraneană, care au locuit de

* Colectivul a fost format din: D. Berciu (responsabil), Sebastian Morintz (responsabil adjunct), M. Ionescu (Muzeul raional Giurgiu) și P. Roman.

¹ A se vedea raportul anterior în *Materiale*, VI, 1959, p. 95 și urm.

asemenea și în zona vest-pontică a R.P. Bulgariei¹. Din punct de vedere antropologic, comunitatea neolitică de la Cernavodă — «Columbia D» — se prezintă cu un caracter eterogen. Alături de tipul protoeuropoid, apar deopotrivă tipul atlanto-mediteranean vechi și tipul brachicefal de diferite nuanțe².

Cu săpăturile din 1958, credem că cercetările din punctul «Columbia D» pot fi, în principiu, considerate aproape încheiate. Scopul urmărit prin campania din 1958 a fost de a delimita întinderea cimitirului către vest, est și sud. Al doilea scop a fost săparea unor spații din interiorul cimitirului, rămase pînă acum încă necercetate.

În vederea atingerii acestui dublu scop au fost trasate șanțurile X C, X D, X E, X F, suprafața D/1958 și IX A₁ (vezi planul general, fig. 1). Lungimea șanțurilor variază între 10—20 m, iar lățimea lor a fost de 2 m.

Șanțul IX A₁ n-a dat la iveală nici un material arheologic sau antropologic, fapt care ne arată că limita sudică a cimitirului se află între șanțurile IX A/1955 și IX A₁/1958 (fig. 1). În suprafața D/1958 s-au găsit două topoare și nici un rest de schelet. Se precizează astfel că limita cimitirului în această parte se află în suprafața D/1957.

Prin șanțurile X E și X F a putut fi urmărită limita estică a cimitirului. În șanțurile X C, X D, X E și X F s-au găsit 27 morminte. Scheletele au orientarea aproximativ sud-est — nord-vest, capul fiind spre sud-est. Există și deviații de la această direcție, capul fiind în unele cazuri spre sud-sud-est sau est-sud-est. În rapoartele precedente s-a arătat că această orientare cu variațiile ei este valabilă pentru întreg cimitirul.

Deosebit de interesantă este descoperirea în 1958 a unui schelet (din șanțul X E) cu orientarea inversă: capul spre nord-vest și picioarele spre sud-est. Avînd în vedere poziția scheletului, starea sa de conservare, precum și adîncimea la care a fost găsit sîntem obligați să atribuim acest mormînt tot culturii Hamangia, deși prin orientarea sa se deosebește de toate celelalte morminte din cimitir.

Starea de conservare a scheletelor descoperite în 1958 este în general proastă. La unele se păstrează o mare parte din oase, la altele însă numai anumite oase. Adîncimea scheletelor variază între 0,28 și 1,60 m; menționăm însă că marea diferență a adîncimilor nu reprezintă situația din vremea în care s-au făcut înhumările. S-a constatat încă din anii precedenți și s-a verificat în 1958, că adîncimile la care se găsesc mormintele în zona mijlocie a cimitirului (vezi planul general) cresc de la vest spre est. La limita vestică a cimitirului, mormintele se află la 0,10—0,20 m, iar în partea estică, la 1,80—1,90 m. Aceste fapte dovedesc că relieful terenului în perioada înmormîntărilor era altul decît cel actual. Pe de altă parte, aceleași observații ne permit să credem că limita vestică actuală a cimitirului se afla mai spre vest, întrucît terenul a fost mîncat de ape în această parte și o dată cu aceasta, s-a distrus și o parte a cimitirului.

Inventarul mormintelor descoperite în 1958 este asemănător celui din mormintele săpate în anii precedenți. În cele mai multe morminte s-au găsit topoare de piatră, vase și oase de animale. Toporul se află în general lingă mina dreaptă. În așezarea vaselor în morminte nu se urmărește o anumită regulă. În unele cazuri vâscioarele erau așezate lingă bărbia mortului, sau lingă femurul stîng. Oasele de animale, în special colți sau cranii de porc mistreț, erau așezate în jurul capului.

¹ Vezi descoperirea de la Kableșkovo, raionul Pomorie; D. Berciu, *La civilisation Hamangia découverte en Bulgarie*, în *Izvestiia-Institut*, Sofia, 1959 (sub tipar).

² Precizările acestea sînt făcute de către Olga Necrasov, conferențiară la Universitatea din Iași, care a luat parte la cercetări în cursul unora dintre campaniile noastre de săpături.

Vasele găsite în morminte sînt de dimensiuni mici și mijlocii. Formele sînt cele cunoscute: 1) vâscioare cu partea inferioară bombată și gît strîmt, mai mult sau mai puțin înalt; 2) pahare scunde și largi cu profil ușor arcuit la partea inferioară și buza îndoită puțin în afară, de cele mai multe ori ornamentată cu linii incizate sau mai ales șiruri de împunsături, și 3) farfurioare cu picior înalt — formă cunoscută în cimitir, dar mai rară decît formele anterioare.

Pe lîngă acestea, menționăm un vâscior cu pereții subțiri, cu partea inferioară tronconică și partea superioară cilindrică, formă frecventă în cultura Boian.

★

Săpăturile din 1958 de pe « dealul Sofia » au avut ca scop verificarea datelor stratigrafice privind nivelele culturale descoperite în sectoarele A, B, C și D¹ și raportul lor cu eventuale noi morminte de înhumatie. În acest sens cercetările au fost intensificate în mod special în sectoarele A și D, mici sondaje fiind efectuate și în sectorul C.

În sectorul A a fost complet degajat un martor stratigrafic în cuprinsul căruia s-au descoperit 14 urme de locuințe suprapuse, unele cu mai multe refaceri. Podina tuturor locuințelor e făcută din lut fin, galben sau galben-verzui, puternic bătătorit. Peste fiecare podină urmează straturi de arsură, mai mult sau mai puțin groase, care conțin chirpic, cărbune, cenușă etc. Locuințele ocupă panta vestică a dealului « Sofia », care avea, în acest loc, o înclinare est-vest, în direcția Dunării. Forma locuințelor nu a putut fi precizată, întrucît cea mai mare parte a terenului fusese distrusă. Primele podine suprapun o groapă de bordei, din care cauză ele au o albiere puternică, ajungînd la centru pînă la 0,60—0,80 m.

Aceste prime podine indică, după resturile păstrate, o formă de locuință ovală sau dreptunghiulară cu diametrul maxim în direcția est-vest și lățimea de 3—4 m. Lungimea maximă păstrată e de 6 m. Celelalte podine sînt orizontale. În podinele din nivelele superioare s-a dat peste un șir de gropi de pari (diametrul 0,20 m), care susțineau un acoperiș în două pante.

Materialul arheologic din nivelul locuințelor cu podine aparține culturii Cernavoda, dintr-o fază destul de timpurie. În primele trei locuințe este frecventă o specie ceramică făcută din pastă amestecată cu un procent mare de scoici pisate, în asociere cu care se întîlnește o specie de culoare castanie, fără scoică, cu slip exterior și uneori cu urme de lustruire. Ornamentul cu șnurul înfășurat apare aci destul de des. El se găsește pe partea superioară a vaselor, pe torți sau pe marginea cupelor. Acest sistem de șnur își găsește analogii în grupa C a culturii Cucuteni. Nu lipsesc de asemenea nici găurile-butoni, astupate în partea interioară a vasului (fig. 2/3—4).

În locuințele imediat următoare, deși se păstrează destul de multe elemente vechi, transformarea e evidentă atît în pastă cît și în forme și decor. Se întîlnesc foarte multe oase de animale: bovine, ovine, porcine, precum și oase de pește și multe scoici. În podina locuinței nr. 5, s-a dat peste un depozit de ocru roșu și galben, păstrat într-o groapă circulară cu diametrul de 0,50 m și cu adîncimea maximă de 0,08 m.

Peste stratul acestor locuințe, a cărei grosime variază între 1—1,90 m, urmează un strat gros pînă la 1 m, cu materiale arheologice aparținînd diferitelor nivele ale culturii Cernavoda timpurie dar răvășite de locuirea hallstattiană și romană. Aici apar fragmente ceramice cu o pastă ce conține multă scoică, cu

¹ Numerotarea sectoarelor se face în funcție de succesiunea nivelurilor și fazelor.

suprafețele foarte poroase, ornamentate cu șnurul înfășurat sau răsucit ¹. Cronologic ele se situează la orizontul culturii Usatovo.

Tot în sectorul A a fost descoperit un mormînt hallstattian de incinerare, în inventarul căruia au fost găsite 11 vase dintre care unele (fig. 3/2) își găsesc

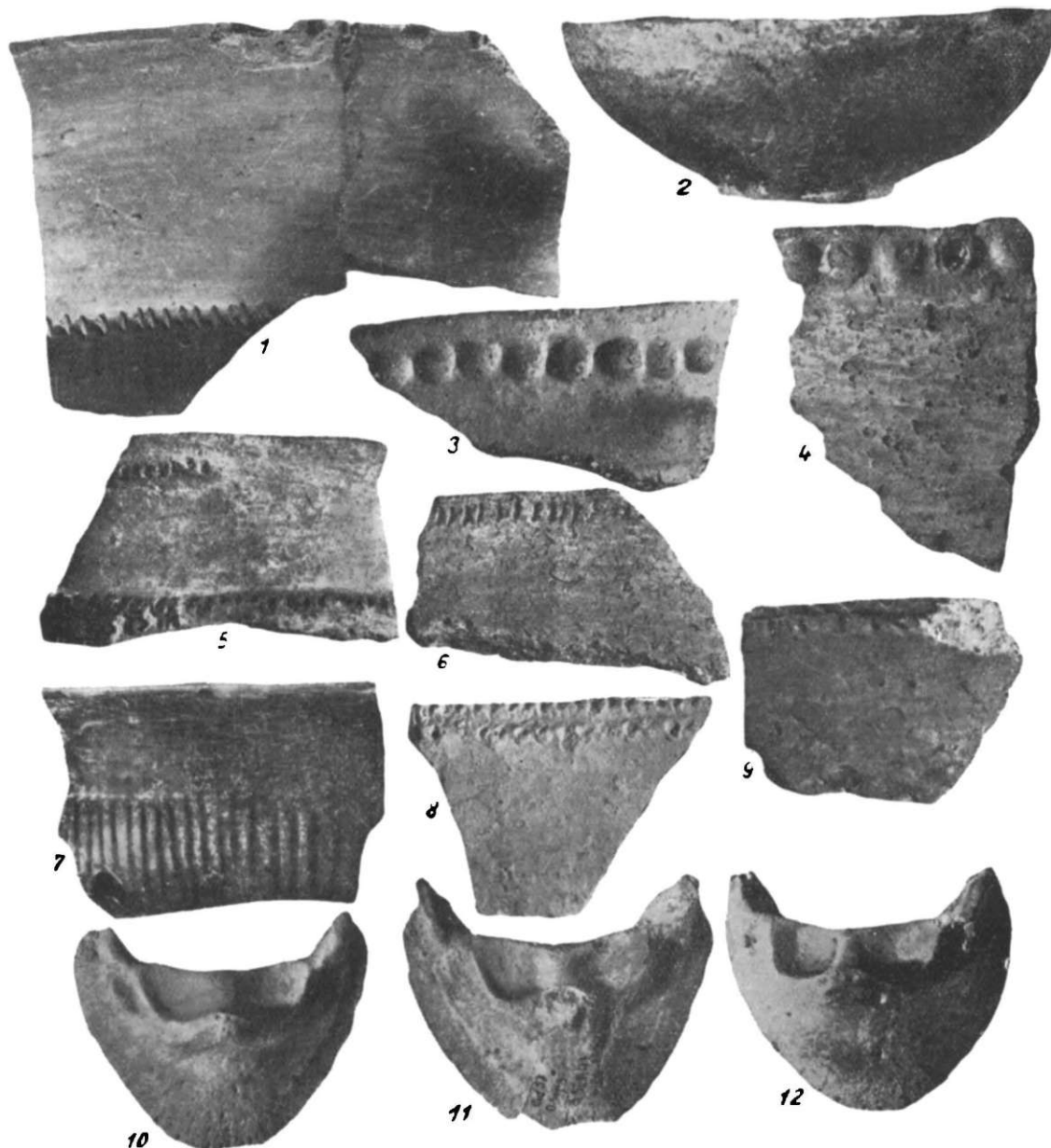

Fig. 2. — Cernavoda, «Dealul Sofia». 1, 3–9, fragmente ceramice; 2, un vas; 10–12, copite de cal domestic (cultura Cernavoda).

analogii în lumea sud-tracică ². O parte din inventar a fost distrusă de o tranșee militară din 1916. Mormîntul era acoperit de pietre de dimensiuni destul de mari. Caracterul traco-getic al inventarului nu poate fi pus la îndoială. El datează din perioada Hallstatt C.

¹ T. Passek, *Периодизация Трипольских поселений*, in *MIA*, 10, p. 173, fig. 89/7–8.

² V. Mikov, *Le trésor d'or de Valcitran* (arr. de

Pleven), Sofia, 1958, fig. 13 (vas de lut de la Manole, nu departe de Plovdiv) și P/III (marele vas de aur de la Valcitrin).

Săpăturile din sectorul D au îmbogățit conținutul culturii Cernavoda și a locuirii hallstattiene. Au fost determinate cinci niveluri de locuire, ca și în sectorul C, delimitate uneori prin locuințe suprapuse, care au mai multe urme de refacere a podinelor.

Fig. 3. — Cernavoda, «Dealul Sofia», fragmente și vase din prima epocă a fierului; vasul nr. 2 provine dintr-un mormint.

În acest sector au fost descoperite și două morminte de înhumare a căror groapă intra adânc în pământul viu de culoare galbenă, de la baza stratului de cultură. În unul din morminte, craniul și tibiile erau complet vopsite cu ocră roșu. În dreptul umerilor și al coatelor erau pete de ocră roșu. În regiunea capului, în partea dreaptă, s-au găsit oscioare de pasăre, unele înroșite de ocră. La picioare, bucăți de cărbune și bulgări de ocră. Scheletul era întins pe spate cu picioarele chircite și căzute pe stînga. Groapa pornea de la baza nivelului II din acest sector. Un al doilea mormint a fost descoperit în prăbușirea malului. Scheletul era puternic chircit pe partea dreaptă, cu călcîiele lipite de bazin. Din mîna stîngă s-a păstrat numai radiusul, cubitusul și falangele, care arată că mîna era îndoită din cot cu falangele aduse în fața craniului. Mîna dreaptă și craniul lipsesc. Groapa era săpată în pământul galben. Din cauza prăbușirii stratului de cultură nu s-a putut determina cărui nivel aparține acest mormint. Pe fundul gropii s-au găsit totuși cioburi Cernavoda antrenate în timpul săpării gropii, dovadă că mormîntul este în orice caz ulterior începutului de locuire a acestui sector. Pe unul din călcîie se pare că erau urme de ocră roșu, în rest găsindu-se numai pete verzui. Ambele morminte n-au avut nici un fel de inventar, ca și cel descoperit în 1957.

În orizontul hallstattian apare destul de frecvent prototipul hallstattian al ceștii dacice (fig. 3/3) care a fost întâlnită și în necropolele de la Birsești și Ferigele.¹

Cercetările efectuate în anul 1958 au umplut unele lacune dar nu au putut clarifica complet toate raporturile stratigrafice dintre nivelurile culturii Cernavoda. Dificultățile se datoresc distrugerii unor importante sectoare ale așezării de lucrările contemporane.

D. BERCIU, SEBASTIAN MORINTZ, M. IONESCU
și P. ROMAN

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В ЧЕРНАВОДЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

При раскопках 1958 г. были продолжены работы на двух крупных участках: а) « Колумбия Д » и б) « Дялул София ».

На участке « Колумбия Д » была закончена раскопка неолитического могильника хаманджийской культуры, о чем сообщалось в предыдущих отчетах. На этот раз были определены границы кладбища и вскрыты участки, не затронутые работами предыдущих лет. Найденный в погребениях инвентарь свидетельствует, что носители хаманджийской культуры еще сохраняли некоторые следы мезолитического характера и что в зоне западного причерноморья эта культура частично перекрывает и ранний неолит. В 1958 г. удалось установить, что хаманджийская культура распространилась и в восточной Болгарии (прим. 2). В Чернаводском могильнике насчитывается примерно 300 погребений с труположением. Однако многие из них разрушены.

На « Дялул София » были продолжены раскопки на участке А, где была обнаружена древнейшая фаза чернаводской культуры, которой в Болгарии соответствует Эзерская. Комплекс Чернавода-Эзеро является связывающим звеном между неолитом и бронзовым веком, в котором он затем развивается. Было установлено, что чернаводская культура имеет несколько горизонтов и что вскрытые в 1957 и 1958 гг. три погребения (со следами охры) принадлежат к этой культуре.

В 1958 г. было раскопано также галыштатское фракийское погребение, содержащее 11 сосудов; некоторые из них представляют полную аналогию с сосудами южнофранкийской зоны (прим. 6). Интересно отметить, что в этом погребении найден прототип кружки с ручкой гето-фракийской латенской культуры.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Чернавода, « Колумбия Д ». Общий план раскопок (1954—1958) неолитического могильника (хаманджийской культуры).

Рис. 2. — Чернавода, « Дялул София ». 1, 3—9, фрагменты керамики; 2, сосуд; 10—12, лошадиные копыта (чернаводская культура).

Рис. 3. — Чернавода, « Дялул София », фрагменты и сосуды эпохи раннего железа; сосуд № 2 найден в погребении.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE CERNAVODA

RÉSUMÉ

Au cours de la campagne de 1958, les recherches se sont poursuivies dans les deux grandes zones de fouilles: celle de « Columbia D » et celle de la colline dite « Dealul Sofia ».

A « Columbia D », on a achevé de fouiller la nécropole néolithique appartenant à la civilisation de Hamangia, dont il a été question dans les rapports précédents. Cette fois, on a délimité

¹ Sebastian Morintz, in *Dacia*, N. S., I, 1957, p. 122, fig. 2/1; Al. Vulpe, in *Materiale*, V, 1959, p. 363.

le cimetière et on a fouillé les surfaces qui ne l'avaient pas été auparavant. Le contenu des tombes a montré cette fois encore que les tribus de la civilisation de Hamangia conservaient encore des vestiges de caractère mésolithique et que la civilisation de Hamangia couvre aussi, en partie, la période ancienne du néolithique de la zone pontique occidentale. Les auteurs ont pu constater, en 1958, que cette civilisation s'était également répandue en Bulgarie orientale (n. 2). La nécropole de Cernavoda renferme environ 300 tombes à inhumation, dont beaucoup sont détruites.

Sur le « Dealul Sofia », les fouilles se sont poursuivies dans le secteur A, où l'on a rencontré la phase la plus ancienne de la civilisation de Cernavoda, à laquelle correspond en Bulgarie la civilisation d'Ezéro. Le complexe Cernavoda-Ezéro établit la liaison entre le néolithique et le bronze, se développant ensuite aussi au cours de cette dernière époque. On a établi que la civilisation de Cernavoda possède plusieurs niveaux et que les trois tombes, dont certaines à ocre, découvertes en 1957 et 1958, s'y rattachent.

En 1958, on a découvert aussi une tombe thrace, hallstattienne, contenant onze vases, dont certains trouvent de parfaits parallèles dans le monde thraco-méridional (n. 6). Il faut noter que l'on a rencontré dans cette tombe le prototype de la tasse à anse unique de la civilisation La Tène thraco-gétique.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Cernavoda, « Columbia D ». Plan général des fouilles (1954—1958) de la nécropole néolithique (civilisation de Hamangia).

Fig. 2. — Cernavoda, « Dealul Sofia ». 1,3—9, fragments céramiques; 2, vase; 10—12, sabots de cheval domestique (civilisation de Cernavoda).

Fig. 3. — Cernavoda, « Dealul Sofia ». Tessons et vases de la première période de l'âge du fer; le vase n° 2 provient d'une tombe.